Načrt zakona o narodnih šolah za kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev.

(Na temelju zakonskega načrta „Prosvetnega odbora“ v Beogradu predelala „Zaveza jugoslov. učiteljstva v Ljubljani“.

I. Smoter narodnega šolstva.

Čl. 1. Smoter narodnega šolstva je, da vzgoji deco v narodnem in versko-etičnem duhu, jo pripravi za državljansko življenje ter ji ustvari podlago socialnega narodnega mišljenja, da širi prosveto in pismenost v narodu in ga vzgaja telesno.

Čl. 2. Vsaka narodna šola je javen zavod, katerega pohaja lahko mladina kakršnegakoli veroizpovedanja. Za narodne manjšine se ob dovoljnem številu šoloobveznih otrok ustanove državne manjšinske šole.

II. Vrste narodnih šol.

Čl. 3. Narodne šole se delé v otroška zabavišča, osnovne in nadaljevalne šole, socialno-skrbstvene šole in vadnice ter strokovno-osnovne (meščanske) šole.

Čl. 4. Izvzemši zabavišča je šolanje v narodnih šolah obvezno. Obveznost v osnovnih in tem odgovarjajočih šolah je osemletna.

Prehodna določba: Za pokrajine, kjer osemletna šolska obveznost v osnovni šoli še ni bila uveljavljena, se za dobo 10 let po uveljavljanju tega zakona obveznost lahko zniža, a najmanj na 6 let.

Čl. 5. Pouk v narodnih šolah je brezplačen.

Vse potrebne knjige in drugi šolski pripomočki se vsem otrokom preskrbujejo iz državnih sredstev.

Otroci se vzgajajo v narodni šoli v okolišu, kjer prebivajo; če prebivajo starši izven države, v okolišu, ki ga ti izbero.

Čl. 6. Najvišje število učencev za vsak razred narodne šole in za vsako učno osebo je 40. Če je v začetku šolskega leta v kakem razredu vpisanih več kot 40 otrok, se mora takoj otvoriti nov razred, in sicer začasni. Če mora trajati ta začasni razred nepretrgoma tri šolska leta, se takoj izpremeni v stalni razred. Ako je imel razdeljeni razred več oddelkov, so razdeljeni razredi postopni razredi.

Čl. 7. V zabavišča se sprejemajo otroci z dovršenim 4. letom. V krajih, kjer ni zabavišča, se pri osnovni šoli otvori lahko pripravljalni razred, pri katerem pa obisk ne šteje v šolsko obveznost.

Čl. 8. Učenci, ki se uradno izkažejo, da so z uspehom dovršili osnovno-strokovno šolo, služijo pri stalnem kadru krajši čas.

Čl. 9. Socialno-skrbstvene šole in zavodi prevzemajo vzgojo in skrbstvo manj razvitih, duševno ali telesno abnormalnih, nravno pokvarjenih in zanemarjenih otrok.

Čl. 10. Vadnice se priklopijo učiteljiščem in sprejemajo otroke do določenega najvišjega števila po določenem svojem šolskem okolišu.

Čl. 11. Ustanavljanje zasebnih učilišč in vzgojevališč se ne dovoljuje, že ustanovljena se čimprej podržavijo. Pri zasebnih zavodih, ki se jim kot takim pusti pravica javnosti, se ta pravica v gotovih dobah revidira.

Zasebna učilišča in vzgojevališča morajo odgovarjati naslednjim zahtevam:

a) upravitelji in učitelji takih zavdov se morajo izkazati z usposobljenostjo za učiteljsko službo na javnih šolah iste vrste in morajo biti nravno neomadeževani;

b) učni načrti se morajo z ozirom na učno snov skladati vsaj z načrti, ki so veljavni za javne šole iste vrste;

c) niti v vzgoji niti v pouku ne smejo zasebni zavodi zasledovati tendenc, ki bi bile v nasprotju z nravnostjo ali z državno mislijo;

č) zavod mora odgovarjati vsem higijeničnim predpisom.

Zasebni zavodi pa, ki bi ne bili v skladu z zakoni, kjer bi se pokazale nravne ali socialne hibe ali kjer bi bilo ogroženo zdravje učencev, se od višje šolske oblasti zapro.

Domači pouk se dovoljuje le za otroke, ki so iz zakonitih vzrokov oproščeni šolskega pouka.

III. Otvarjanje in vzdrževanje šol.

Čl. 12. Vse narodno šolstvo v vsakem oziru vzdržuje država.

Osnovno šolo je dolžna ustanoviti država povsod, kjer je v okrožju 3 km od kraja, koder naj šola stoji, vsaj 40 šoloobveznih otrok. Pri posebno uvaževanja vrednih razmerah (slučajih) tudi pri manjšem številu; to zlasti tedaj, če želé prizadeti starši.

V goratih krajih, kjer v določenem okrožju ni dovoljnega števila šoloobveznih otrok in je tem zaradi oddaljenosti in neugodnih potov obisk redne šole otežkočen, se ustanove potovalne šole. Na teh potovalnih šolah poučujejo potovalni učitelji (učiteljice). Vsakemu potovalnemu učitelju so prideljene dve ali tri take šole. Na vsaki poučuje letno dvakrat po 10—6 tednov. Učni načrti se morajo temu času primerno prikrojiti.

Za vsako potovalno šolo se mora pripraviti primerna učna, za potovalnega učitelja pa primerna stanovanjska soba; skrbeti se mora tudi, da se more učitelj primerno prehraniti.

Strokovnoosnovna (meščanska) šola se ustanovi povsod tam, kjer je dosti otrok za popolno osemrazrednico; sme pa se ustanoviti tudi tam, kjer ljudstvo želi imeti tako šolo, a bodi v vsakem šolskem okrožju najmanj ena.

Zabavišča se ustanavljajo po krajevnih potrebah in kjer ljudstvo to želi.

Socialno skrbstvene šole se otvarjajo po potrebi za posamezna šolska okrožja.

Za gluhoneme in slepe se ustanavljajo posebni državni zavodi.

Organizacijo socialno-skrbstvenih šol ter zavodov za gluhoneme in slepe določi posebna naredba s pridržkom, da sodi šolstvo in učiteljstvo pod naučno oblast.

Otvarjanje novih šol odreja šolska oblast na predlog okrožnega šolskega nadzornika ali okrožnega šolskega odbora.

Čl. 13. Vsaka šola ima svoj šolski okoliš. Tega tvori mesto ali trg sam zase ali v zvezi z enim ali večimi seli, selo ali več sel in zaselkov; določa pa ga okrožni šolski odbor, oziraje se pri tem na krajevne razmere (pota, vode, hribovit svet i. dr.)

Šola se imenuje po kraju, v katerem je, a šolski okoliš nosi ime svoje šole.

Čl. 14. Država je dolžna, da postavlja, vzdržuje in v vsakem oziru preskrbuje narodne šole. V kritje stroškov za otvarjanje, vzdrževanje in preskrbovanje narodnega šolstva potrebni znesek se moa sprejeti v vsakoletni državni proračun.

Vsaka šola je primorana podajati letni proračun.

Višina rednega državnega prispevka se ravna po številu razredov, oziraje se tudi na krajevne razmere.

Šolsko blagajno upravlja šolski upravitelj.

Pri vsaki šoli je dolžnost države še posebe:

a) da plačuje šolske sluge,

b) skrb, da pohaja šolo vsa šoloobvezna deca in pomoč učiteljem v vseh šolskih poslih;

c) da podpira vse prosvetne ustanove, s katerimi se širi pismenost med ljudstvom.

Sporazumno z ministrom za javna dela in po zaslišanju državnega prosvetnega odbora izdaja minister prosvete zgledne načrte in predpise za zgradbo šol. V šolah morajo biti po higijeničnih in pedagoških predpisih urejene učilnice in delavnice, telovadnice in potrebni kabineti, šolske kopalnice, pisárna šolskega upravitelja in učiteljska zbornica, stanovanje za šolskega slugo. Pri šoli mora biti dvorišče in igrišče, a v selih še najmanj ½ ha zemljišča za šolski vrt in to v dobri ograji. V krajih, kjer ostajajo otroci čez opoldne v šoli, tudi obednica s kuhinjo in ogrevalnica, kjer pa pozimi stanujejo v šoli, še spalnice s potrebnim pohištvom.

Država lahko zahteva, da se za zidavo šole proti odškodnini uporabijo delavne sile in material, s katerim razpolaga občina, okrožje ali pokrajina. Primerno zemljišče za šolo i. dr. se lahko odkupi po zakonu o razlastitvi posestva.

Čl. 15. Pri vsaki šoli se lahko ustanovi šolski fond za podpiranje siromašnih otrok v svoji šoli in v namen prirejevanja šolskih ekskurzij.

V ta fond se stekajo dohodki šolskih prireditev, daril, volil in ono, kar dajejo politične občine ali posamezni dobrotniki v ta namen.

S fondom gospodari učiteljski zbor dotične šole po posebnih predpisih.

Prehodna določba glede učiteljskih naturalnih stanovanj: Učiteljstvu ne pripada nikako naturalno stanovanje. Kjer pa taka že obstojajo, jih uporabljajo v prvi vrsti starejši člani učiteljskega zbora z družino, a se jim ocenjena vrednost stanovanja odtegne od aktivitetne doklade.

IV. Vzgoja in pouk.

a) Zabavišča in pripravljalni razredi.

Čl. 16. Namen zabavišč in pripravljalnih razredov je, otroke vzgajati in jih z igro navajati k smotrenemu delu.

V zabaviščih in pripravljalnih razredih se vzgojuje moška in ženska deca zaeno.

Delovni čas in načrt za zabavišča in pripravljalne razrede se določi s posebno naredbo.

b) Osnovna šola.

Čl. 17. Namen osnovnih šol je, da vsem otrokom v narodu dajo z vzgojo in s poukom trdni temelj za občo in za nadaljnjo šolsko izobrazbo.

V osnovnih šolah se načeloma poučujejo moška in ženska deca skupaj; le v industrijskih krajih in v mestih se šole lahko ločijo v deške in dekliške.

Čl. 18. Za vzgojo in pouk na osnovnih šolah skrbi učiteljstvo teh šol, za zdravstvo med šolsko mladino pa šolski zdravnik, ki ga nastavlja in nagraja po posebnih predpisih šolska oblast.

Čl. 19. Učni predmeti na osnovni šoli so:

verouk; materinski jezik: čitanje in pisanje, slovnica, pravopis in spisje, slovstvo; računstvo in merstveno oblikoslovje; najvažnejše iz prirodopisja in zdravstva ter iz prirodoslovja — oboje s prirodoznanskimi vajami; zemljepis in zgodovina s posebnim ozirom na svoj narod in domovino ter njeno ustavo; (pouk v računstvu in v realijah naj se ozira na narodnogospodarske razmere) risanje in lepopis; petje, po možnosti glasba, telovadba in otroške igre.

Razentega se poučujejo dečki v deških, deklice v dekliških ročnih delih, v najvažnejšem iz narodnega gospodarstva, oziroma gospodinjstva in iz vzgoje, v čemer jih poučujejo zato usposobljene učne osebe.

Čl. 20. Učni obseg teh predmetov določa učni načrt z ozirom na število razredov. Pouk se lahko razširi tudi na druge, dozdaj neimenovane neobvezne učne predmete.

Metoda pri pouku je prosta, a vedno v soglasju z metodičnimi znanstvenimi pridobitvami.

Normalne učne načrte za osnovne šole kakor tudi šolski in učni red za nje določa po predlogih učiteljstva naučna uprava. Učni načrti, kakor tudi šolski in učni red se lahko izpreminjajo po časovnih razmerah. Temeljno načelo za ves pouk v šolah je, da bodi vedno v soglasju z znanstveno ugotovljenimi resnicami.

Učni jezik na osnovnih šolah more biti samo materinski jezik šoloobveznih otrok. Višja šolska oblast uredi v svojem območju organizacijo osnovnih šol tako, da se temu načelu v narodnostno mešanem ozemlju najpopolneje ugodi tudi za narodnostne manjšine, vendar pa je tudi v vseh drugojezičnih šolah obvezen pouk v jeziku, navadnem v območju dotične šolske oblasti.

Učna snov se v osnovnih šolah razdeli na posamezna šolska leta, v katerih hodijo otroci v šolo, tako, da je po možnosti vsako šolsko leto učna stopnja zase. Vsaka osnovna šola bodi brez ozira na število otrok najmanj dvorazredna.

Čl. 21. Kako naj se šolska mladina razdeli na razrede in oddelke, je odvisno od števila otrok, vendar pa velja načelo, da mora biti vsaka šola najmanj dvorazredna.

Čl. 22. V šolah se smejo uporabljati samo one knjige in učila državne ali privatne založbe, ki jih ob sodelovanju učiteljstva predlaga pokrajinska šolska oblast in jih odobri minister prosvete.

Seznam teh knjig in učil se objavlja v službenem listu pred začetkom šolskega leta.

Izbira knjig, ki se pripuščajo za posamezne šole, pripada okrožnemu učiteljskemu zboru.

Čl. 23. Šolsko leto se pričenja s 16. septembrom in traja nepretrgoma 10 mesecev.

Vsakršne olajšave v šolskem obisku so izključene.

Prosti dnevi v šolskem letu se določijo s posebno naredbo.

Pouk se vrši vsednevno ali nerazdeljeno dopoldansko; način razdelitve učnega časa se potom okrožnega šolskega sveta ureja začetkom šolskega leta za vse leto. Poldnevni pouk se ne dovoljuje; uvede se sicer lahko v sili, a okrožni šolski nadzornik mora skrbeti zato, da je ta provizorij kar najkrajši.

Čl. 24. Kakor osnovne šole so urejene vadnice in veljajo zanje isti predpisi.

c) Nadaljevalne šole.

Čl. 25. Namen nadaljevalnih šol je, da utrdijo znanje, pridobljeno v osnovni šoli in ga razširijo po življenjskih potrebah dotičnega kraja.

Nadaljevalne šole so organičen del osnovnih šol in so ločene v deške in dekliške nadaljevalne šole.

Tip nadaljevalnih šol je dvojen: podeželski in obrtnotrgovski.

Podeželske nadaljevalne šole so prvo leto po dovršeni osnovni šoli obvezne, drugo neobvezne. Pouk v njih traja od 1. novembra do 31. marca po trikrat na teden in po enkrat na teden v poletnem tečaju se vrše praktične vaje. Obrtnotrgovske nadaljevalne šole obiskujejo obrtni in trgovski vajenci ter mladoletni industrijski delavci, dokler niso v svoji stroki izprašani. Ves pouk v nadaljevalnih šolah se vrši le podnevi; nedelje in prazniki so pouka prosti.

Izvzeti od obiska nadaljevalnih šol so oni otroci, ki obiskujejo kako strokovnoosnovno (meščansko), srednjo ali obrtno šolo ali tečaje, ki lahko nadomeste izobrazbo nadaljevalne šole.

Učno snov in učni načrt za nadaljevalne šole predpisuje šolska oblast s sodelovanjem učiteljstva in gospodarskih, (trgovskih, obrtnih) zvez, oziraje se pri tem na gospodarske prilike dotičnega kraja.

č) Strokovnoosnovne (meščanske) šole.

Čl. 26. Naloga strokovnoosnovnih (meščanskih) šol je, da podajajo izobrazbo, ki nadkriljuje ono osnovne šole, osobito z ozirom na potrebe narodnogospodarskega življenja v svojem okrožju in da nudijo pripravo za študij na raznih strokovnih šolah.

Šolanje na njih traja najmanj 4 leta in se sprejemajo vanje učenci, ki so z dobrim uspehom dovršili 5. šolski letnik osnovne šole.

Strokovnoosnovne (meščanske) šole so ločene po spolu, lahko pa so tudi mešane.

Vsaka strokovnoosnovna (meščanska) šola je samostojen zavod, ki ima lastnega upravitelja (upraviteljico).

Čl. 27. Učni predmeti strokovnoosnovne (meščanske) šole so:

Verouk; učni jezik: čitanje, slovnica in pravopis, spisje in pouk v korespondenci, slovstvo; in srbohrvatsko; en živ tuj jezik (po krajevnih potrebah); računstvo z enostavnim knjigovodstvom; geometrija in geometrijsko risanje; prirodopisje in zdravstvo; prirodoslovje — (vse prirodoznanstvo s prirodoznanstvenimi vajami); zemljepis in zgodovina s posebnim ozirom na zgodovino naroda in domovine, ustava; prostoročno risanje; lepopis in stenografija; petje, po možnosti glasba; telovadba in mladinske igre.

Razentega se poučujejo dečki v deških, deklice v ženskih ročnih delih, v domačem gospodarstvu, ozir. gospodinjstvu in o vzgoji, v čemer poučujejo posebe zato usposobljene učne osebe.

Uvedejo se lahko še drugi, neobvezni predmeti in se s šolami združijo posebni strokovni tečaji, ki se smatrajo za organične dele strokovnoosnovne (meščanske) šole; njihove učne načrte in učno gradivo predpisuje ob sodelovanju učiteljskega zbora dotične šole šolska oblast.

Čl. 28. Normalne učne načrte za strokovnoosnovne (meščanske) šole, kakor tudi šolski in učni red za nje določa po predlogih učiteljstva naučna uprava. Temeljno načelo za učni načrt je to, da odgovarja splošnemu namenu strokovnoosnovnih (meščanskih) šol, a se ozira tudi na posebne krajevne, prirodne, družabne, narodnogospodarske in kulturne razmere šolskega okraja. Učni načrti, kakor tudi šolski in učni red se lahko izpreminjajo po časovnih potrebah.

Osnovno načelo za ves pouk je, da bodi vedno v soglasju z znanstveno ugotovljenimi resnicami.

Čl. 29. Katere od ministrstva prosvete aprobirane učne knjige in učila se na dotični šoli rabijo, določa učiteljski zbor šole.

V. Učenci.

Čl. 30. V I. razred osnovnih šol se sprejemajo otroci z dovršenim 7. letom. Ako so duševno dovolj razviti in je v šoli dovolj prostora, se sprejemajo lahko tudi otroci, ki dopolnijo 7. leto v prvi polovici šolskega leta.

V narodne šole se sprejemajo otroci le začetkom šolskega leta, razen če so se s starši ali z njihovimi namestniki preselili.

V I. razred vpisuje otroke šolski upravitelj, ki vodi tudi matrične posle.

Čl. 31. Učenci in učenke so ves čas svojega šolanja dolžni redno pohajati narodno šolo. Te dolžnosti so oproščeni:

1. otroci, ki hodijo v kako višjo ali strokovno šolo, v kolikor so te šole urejene tako, da nadomeščajo pouk v osnovnih ali strokovnoosnovnih (meščanskih) šolah;

2. otroci, zdravniško dokazano obremenjeni s telesno ali duševno boleznijo ali hibo, ki ovira njihov obisk v normalnem šolstvu ali sicer onemogoča udeležbo pri pouku; ti se oddajajo v socialno skrbstvene šole, oziroma v tozadevne specialne zavode;

3. otroci, ki se poučujejo doma ali v zakonito dovoljenih zasebnih zavodih.

Čl. 32. Šolske zamude se računajo poldnevno, Učitelj zapisuje zamude in opraviči tiste, ki so nastale iz zakonito opravičljivih vzrokov, a neopravičene dostavlja okrajnemu šolskemu nadzorniku.

Za opravičljive zamude veljajo vobče:

1. otrokova bolezen;

2. z nevarnostjo prenosa združeno obolenje oseb, ki stanujejo z otrokom v istem gospodarstvu ali po okoliščinah v isti hiši;

3. bolezen staršev ali drugih domačih, če je otrokova postrežba potrebna;

4. smrtni ali drugače izredni slučaji v družini ali v sorodstvu;

5. slabo vreme, ki bi ogrožalo otrokovo zdravje;

6. nemogoča pot.

Poraba otroka za domača, poljedelska ali obrtna dela ni opravičljiv vzrok.

Za neopravičene zamude se kaznujejo roditelji, odgovorni varuhi ali oni, ki jemljejo otroka v službo ali na delo; in sicer za prve tri dni v šolskem letu z opominom, a potem z globo enega dinarja za vsak šolski dan; za daljnjih 30 dni se globa zviša na 3 dinarje dnevno, ako pa otrok še po tem času ne hodi v šolo, se mu sodnijsko postavi varuh. Učenčevim roditeljem, ki plačujejo pod 15 dinarjev neposrednega davka, se denarna globa lahko izpremeni v zaporno kazen.

Šolsko kazen izreka okrajni šolski nadzornik in jo izvršuje davčna oblast.

Čl. 33. Otroške šolske uspehe in njihovo vedenje se vpisuje v katalog dvakrat v letu, in sicer koncem vsakega polletja. Ti redi se vpisujejo tudi v knjižico, ki jo dobi vsak otrok ob vstopu v šolo. Učenec z nezadostnimi redi ponavlja razred.

Koncem šolskega leta se vrši na vsaki šoli šolska razstava otroških izdelkov ter se dovoljujejo tudi javni izpiti, a brez obdarovanj.

Učencem, ki z uspehom dovršijo osnovno in nadaljevalno šolo, se izdajajo odpustnice. Za duplikat odpustnice se zahteva kolkovina in taksa, ki se določi naredbenim potom.

Čl. 34. Ako učenec boleha na neozdravljivi ali taki trajni bolezni, ki bi bila nevarna za součence, se lahko izbriše iz šole.

Čl. 35. Otroci, ki se poučujejo doma ali v zasebni šoli, morajo polagati na koncu šolskega leta izpit na državni narodni šoli. Za ta izpit se plača učiteljem, ki izprašujejo, takso, ki se določi naredbenim potom.

Kdor se ne bi pokoril temu, se kaznuje z globo od 50 do 300 dinarjev v korist državni blagajni. To kazen izreka okrožni šolski nadzornik in zvršuje jo davčna oblast.

Izpiti koncem šolskega leta se vrše pod predsedništvom šolskega nadzornika. Za te izpite plačajo odborniki šol dnevnice šolskemu nadzorniku. Izpričevala, ki jih izdajajo zasebne šole svojim učencem, so veljavna le tedaj, če jih je podpisal šolski nadzornik.

VI. Učitelji (vzgojitelji).

a) Priprava.

Čl. 36. Vzgojiteljice na zabaviščih in v pripravljalnih razredih so otroške vrtnarice.

Učitelji osnovnih in nadaljevalnih šol so upravitelji, redni učitelji, začasni učitelji in pomožni učitelji za posamezne strokovne predmete.

Na strokovno-osnovnih (meščanskih) in socialno-skrbstvenih (specialnih) in enakih šolah se nastavljajo: upravitelji, redni učitelji in pomožni učitelji za posamezne strokovne predmete.

Na vadnicah smejo poučevati samo redni učitelji.

V slučaju potrebe se dodele v službovanje na strokovno-osnovnih (meščanskih) šolah, socialno-skrbstvenih in enakih šolah tudi za te šole neizprašani redni učitelji osnovnih šol, a najdalje za dobo treh let.

Čl. 37. Na moških, ženskih in mešanih narodnih šolah lahko poučujejo učitelji in učiteljice. Na mešanih šolah so lahko upravitelji možki ali ženske, na moških šolah so lahko samo moški in na ženskih samo ženski upravitelji.

Čl. 38. Poučevanje v verouku se poveri duhovnikom dotičnega veroizpovedovanja proti nakazani nagradi. Učitelji javnih šol se nikakor ne morejo prisiliti k temu, da bi kakorkoli sodelovali pri pouku verstva ali pri verskih vajah in pobožnostih šolske mladine.

Ako ima veroučitelj z verskimi vajami vred najmanj toliko tedenskih ur rednega pouka, kolikor je predpisanih za rednega ali začasnega učitelja dotične šole, ga šolska oblast lahko imenuje za začasnega ali rednega učitelja.

Za verske vaje je pri tem všteti eno tedensko uro.

Čl. 39. Na vseh narodnih šolah se nastavljajo le posvetne učne osebe, ki so državljani države SHS.

Čl. 40. Začasni učitelj (učiteljica) osnovne šole je lahko vsak, ki je z uspehom dovršil študij na kakem državnem učiteljišču.

Prvo leto se morejo nastaviti na najmanj trirazrednici, kjer jih šolski upravitelj uvaja v šolsko službo. To leto velja za poizkusno leto. V njem se da mladim učiteljem prilika, da spoznajo praktično šolsko delovanje, zlasti v elementarnem razredu in se uvedejo tudi v administrativno poslovanje šole. Pristojni okrožni šolski nadzorniki so dolžni, da se prepričajo o primernem izpolnjevanju gorenjega in pospešujejo to z odkazovanjem gotovih učnih nalog, v kateri namen se izdajo posebna navodila naredbenim potom.

Čl. 41. Za rednega učitelja (učiteljico) osnovne šole imenuje šolska oblast za začasne učitelje (učiteljice) potem, ko jim je bila priznana učna usposobljenost in če so sprejeti v stalež državnega učiteljstva.

Redni učitelji so lahko stalno ali začasno nameščeni.

Čl. 42. Izpraznjena upraviteljska mesta se takoj razpišejo. Za stalnega upravitelja lahko imenuje šolska oblast samo redne učitelje.

Začasno zasedanje izpraznjenih upraviteljskih mest ureja okrožna šolska oblast, oziraje se pri tem v prvi vrsti na kvalifikacijo in službeno dobo učiteljstva na dotični šoli.

Upravitelj osnovne šole je hkrati upravitelj nadaljevalne šole, ki je združena z isto osnovno šolo.

Čl. 43. Za pouk v posameznih strokovnih predmetih v osnovni ali nadaljevalni šoli se nastavljajo kot pomožni učitelji lahko tudi druge uporabljive osebe.

Prehodna določba k čl. 40.: Za slučaj potrebe lahko nastavi šolska oblast kot začasne učitelje take osebe, ki sicer nimajo predpisane kvalifikacije, a se drugače izkažejo kot sposobne za opravljanje učiteljske službe. Oni izvršujejo

za čas potrebe vse dolžnosti začasnih učiteljev. Redni učitelji lahko postanejo šele po treh letih uspešne službe. O začasnem nameščenju take učne osebe odločuje pokrajinska šolska oblast. Ta prehodna določba velja samo za dobo 10 let po uveljavljenju tega zakona.

Čl. 44. Otroška vrtnarica (zabavilja) in učiteljica ženskih ročnih del je lahko oseba, ki je dosegla usposobljenje za ta poklic.

Po dveh letih uspešne službe se lahko imenujejo otroške vrtnarice in učiteljice ženskih ročnih del za stalne, če je mesto, za katero prosijo, stalno.

Čl. 45. Za redne (strokovne) učitelje strokovne-osnovne (meščanske) šole in specialnih šol (socialno-skrbstvene šole: za slepce, gluhoneme, duševno zaostale in podobne) se lahko imenujejo tisti redni učitelji osnovnih šol, ki so dosegli usposobljenje za svojo stroko, vštevši pri tem učitelju tujih jezikov, telovadbe itd., če imajo zadostno število ur in zadostno usposobljenje za te šole.

Redni učitelji na teh šolah so lahko stalno ali začasno nameščeni.

Čl. 46. Upravitelj strokovno-osnovne (meščanske) ali kake specialne šole lahko postane le redni (strokovni) učitelj take šole.

Čl. 47. Za pomožne učitelje posameznih strokovnih predmetov na strokovno-osnovnih (meščanskih) in specialnih šolah se lahko nameščajo sposobne osebe, da poučujejo posamezne predmete.

b) Pravno razmerje učiteljstva.

Čl. 48. Služba na narodnih šolah je javna državna služba. Pri izvrševanju svoje učiteljske službe je učitelj uradna oseba.

Izključeni od učiteljske službe so oni, ki so bili od kazenskega sodišča obsojeni in so izgubili pasivno volilno pravico v občinske zastope.

Čl. 49. Vsi stalni in začasni učitelji na narodnih šolah so državni uradniki.

Čl. 50. Vsi službeni prejemki stalnega in začasnega učiteljstva, osnovnih, nadaljevalnih, strokovno-osnovnih (meščanskih) in specialnih šol, strokovnih učiteljev na učiteljiščih, vadniških učiteljev, učiteljic ženskih ročnih del, otroških vrtnaric in vsem tem kategorijam enakih, prejemki upokojenega učiteljstva in proskrba učiteljskih vdov in sirot popolnoma odgovarja tozadevnim določbam za državno uradništvo, za katere se zahteva analogna izobrazba ter se s prejemki tega tudi avtomatično regulirajo. Sorazmerno za vsakokratnimi poviški aktivnega učiteljstva se zvišujejo prejemki že vpokojenega učiteljstva.

Redni strokovni) učitelji strok.-osnovnih (meščanskih) šol dobivajo za 30% višjo temeljno plačo, kakor jo imajo učitelji osnovnih šol z isto službeno dobo. Ta poviršek je s temeljno plačo vred vštevен v pokojnino. Pri določitvi činovnih razredov, pri napredovanju v višjo plačilno stopnjo in za določitev pokojnine se vračunajo vsa službena leta, prebita na osnovnih šolah.

Redni učitelji osnovnih šol, ki so dodeljeni v službovanje na strokovno-osnovne (meščanske) in specialne šole, dobivajo poleg svojih prejemkov kot redni učitelji osnovnih šol še 15% poviška svoje temeljne plače, ki pa ni vračunljiv v pokojnino.

Vadniški učitelji uživajo enake udobnosti kot strok.-osnovni (meščanski) učitelji, ne oziraje se na to, ali imajo usposobljenost za meščanske šole ali ne.

Enako se uvrste vsi učitelji, ki imajo poleg usposobljenosti za osnovne šole tudi strokovno usposobljenost za poučevanje poučevanje posameznih predmetov za višje organizirane šole in so stalno nameščeni na učiteljišču, strok.-osnovni (meščanski) šoli ali kaki specialni šoli ter poučujejo isti predmet (tuje jezike, telovadbo, glasbo).

Redni učitelji na specialnih šolah (socialno-skrbstvenih: za slepce, gluhoneme, slaboumne, i. dr.), ki so strokovno usposobljeni in nameščeni na kakem takem zavodu, prejemajo doklade, plače in udobnosti kakor (strokovni) meščanski učitelji. Poleg tega veljata dve in pol leti službe na zavodu za tri službena leta.

Začasno nameščeni učitelji na šolah, spadajočih v 2., 3., 4., 5 in 6. odstavek, prejemajo enako plačo kot stalni učitelji, a se jim ta ne vračuna v pokojnino, dokler niso stalno nameščeni.

Nekvalificirano učiteljstvo na osnovnih šolah uživa prejemke kot uradniški pripravniki iste kategorije, v katero spada učiteljstvo na šoli, kateri so prideljeni.

Potovalni učitelji in učiteljice ženskih ročnih del, ki poučujejo na večih šolah, prejemajo potnino po predpisih za državne uradnike istega činovnega razreda.

Pomožni učitelji za posebne strokovne predmete na osnovnih šolah in pomožni učitelji za posamezne strokovne predmete na strokovno osnovnih (mešč.) in specialnih šolah dobivajo nagrado po urah, kakor določajo tozadevne naredbe.

Najvišje stopnje za stalne učiteljice ženskih ročnih del, otroške vrtnarice in enake, je kategorija državnega uradništva, ki odgovarja stopnji z dovršeno strok. osn. (mešč.) šolo, oz. z dovršenimi 4 razredi srednje šole. V to vrsto spadajoče, začasno nameščene osebe imajo enake dohodke, kakor državni uradniški pripravniki iste kategorije.

Čl. 51. Upravitelji narodnih šol, izvzemši otroške vrtce, prejemajo opravilne doklade, ki se stalnim upraviteljem vračuna v pokojnino. Opravilnina znaša do trirazrednice letnih 300 dinarov, za vsako vzporednico, oziroma vsak naslednji razred, po 50 dinarov na leto. Upravitelji strok.-osn. (meščanskih) in specialnih šol dobivajo za 30 % zvišano opravilnino, vračunljivo v pokojnino.

Učitelji, ki začasno nadomeščajo upravitelje narodnih šol, prejemajo upraviteljsko nagrado v izmeri opravilne doklade za dotično šolo, ki ni vračunljiva v pokojnino.

Upraviteljice otroških vrtcev prejemajo opravilno doklado letnih 150 dinarov. Od treh razredov naprej se opravilnina zvišuje sorazmerno z opravilnino ostalih narodnih šol.

Za vodstvo internata pri specialnih zavodih prejema upravitelj poleg gori omenjene opravilne doklade še posebno doklado, ki se vračuna v pokojnino. Višino te doklade določa naredba, ki govori o organizaciji tega šolstva.

Čl. 52. Učiteljice so v plači popolnoma enake z učitelji. Za učitelje vseh vrst narodnih šol veljajo isti pokojninski predpisi, kakor za ostale državne uradnike.

Čl. 53. Do avtomatičnega napredovanja in pokojnine imajo pravico le redni učitelji, stalne vrtnarice in stalne učiteljice ženskih ročnih del. Popolno pokojnino dosežejo učitelji narodnih šol po dokončanem 35 službenem letu. V ta čas se računa tudi služba pred usposobljenostjo.

Čl. 54. Za disciplinarno postopanje napram učiteljstvu narodnih šol veljajo isti disciplinarni predpisi kakor za ostale državne uradnike.

Čl. 55. Začasne učitelje, nekvalificirane učitelje in pomožne učitelje za posamezne strokovne predmete na osnovnih šolah, začasne učiteljice ženskih ročnih del in začasne otroške vrtnarice imenuje okrožna šolska oblast. Začasne učitelje imenuje za rednega učitelja pokrajinska šolska oblast.

Čl. 56. Stalno nameščenje dosežejo redni učitelji osnovnih šol potom razpisa, ki se objavlja v službenih novinah. Mesto razpiše okrožna šolska oblast, ta tudi izbere izmed kompetentov tri prosilce in jih predloži pokrajinski šolski oblasti na izbiro in v stalno potrjenje.

Šolska oblast je dolžna vsako zavrnitev prošnje utemeljiti.

Učitelje na strok.-osnovnih (meščanskih) šolah, specialnih šolah in vadnicah nastavlja v vsakem slučaju pokrajinska šolska oblast.

Za razpisano službo se lahko javijo vsi redni učitelji, ki so dosegli učno usposobljenost za dotično vrsto šolstva.

Pri oddaji mesta se ozira v prvi vrsti na kvalifikacijo in službeno dobo, a pri enaki kvalifikaciji in službeni dobi se da prvenstvo prošnjiku, katerega rodovinske zadeve v to opravičujejo.

Čl. 57. Učitelj, ki je dosegel stalno mesto, se lahko premesti:

1. Na lastno prošnjo;
2. kazensko po obsodbi disciplinarnega sodišča;
3. ako se opusti njegovo učiteljsko mesto. V tem slučaju se mora namestiti vsaj na enakovrednem mestu.

V poslednjem slučaju ima učitelj pravico stalnosti v onem kraju, kamor ga je premestila šolska oblast.

Ako se učitelja prestavi iz kakega kraja zaradi opustitve šole ali poedinih oddelkov. (Člen 57/3.) ima pravico, da se brez razpisa vrne, ako se sistemizira tekom šolskega leta učno mesto v istem kraju.

Čl. 58. Kazenskim potom premeščeni učitelji se ne morejo potegovati za mesto, od kjer so bili odstranjeni in sploh ne morejo prositi za premestitev, dokler ne pretečejo tri leta, odkar je stopila odločitev disciplinarnega sodišča v veljavo.

Čl. 59. Za službene potrebe je uporabljati posebe za to nastavljene okrajne substitute in mlajše samske učne osebe z večrazrednic.

Čl. 60. Po razpisu nezasedena in prazna mesta, ki se sistemizirajo tekom šolskega leta, popolnjuje šolska oblast začasno z novimi učitelji.

Čl. 61. Koliko ur je dolžan učitelj osnovne in nadaljevalne šole poučevati tedensko, se ravna po urniku, ki je predpisan za normalne razmere razreda, v katerem poučuje dotični učitelj, a najvišje število tedenskih ur sme znašati za učitelja osnovne šole le 24.

Maksimalno število ur za učitelje na vadnicah se določa naredbenim potom.

Maksimalno število ur na otroških vrtcih določa urnik.

Za učiteljice ročnih del velja ista učna obveznost, kakor za učitelje na osnovnih in nadaljevalnih šolah. Pot se vračuna v obvezno število ur, in sicer 4 km za eno uro po splošnem uradnem kilometerskem razkazu.

Za učitelje in upravitelje specialnih šol določa maksimalno število ur tozadevna naredba (opravilnik).

Za učitelje strok.-osnovnih (meščanskih) šol brez razlike stroke je maksimalno število tedenskih ur 20; za upravitelje najmanj štirirazrednih strok.-osn. (meščanskih) šol znaša najvišja učna dolžnost 10 tedenskih ur, vsak razred, oziroma vzporednica naprej zniža to učno dolžnost za dve uri tedensko.

Upravitelji osnovnih šol imajo navadno svoj samostojni razred, so pa upravičeni posamezne učne ure v svojem razredu oddati drugim učnim osebam iste šole. Njih učna dolžnost znaša na dvorazrednicah, oziroma z vzporednico — 21, trirazrednicah, oz. vzp. — 18, štirirazrednicah, oziroma vzp. — 16, petrazrednicah, oz. vzp. — 14, šest- do osemrazrednicah, oz. vzp. — 12, za vsak nadaljnji razred ali vzporednico po 2 uri manj tedensko.

Nadure se honorirajo posebe, kakor se to določi naredbenim potom. Učitelju osnovne šole se lahko nakaže največ pet tedenskih ur preko gori navedene maksimalne dolžnosti; onemu strokovno-osnovnih (meščanskih) šol pa največ 3 ted. are preko gori navedene maksimalne dolžnosti učiteljem, ki morajo popravljati v svoji stroki otroške izdelke, se vštejejo 3 ure za popravo.

Načeloma naj opravlja vsak učitelj na šoli določeno maksimalno število tedenskih ur.

Učitelj, ki poučuje v nadaljevalni šoli, je odvezan pouka v osnovni šoli. Učitelje za nadaljevalno šolo določi po predlogu domače učiteljske konference okrožni šolski nadzornik.

Čl. 62. Delo učitelja v šoli in njegovo prosvetno delo izven šole ocenjujejo upravitelj, nadzornik in za to določena komisija po predpisih, ki se v ta namen izdajo. Ocena se z motivacijo vpiše v kvalifikacijski list. En izvod tega lista se nahaja pri šolski upravi in se pošlje ob premestitvi za učiteljem upravi nove šole, drugi izvod ostane pri okrožnem šolskem nadzorniku. Učitelj ima vsak čas pravico vpogleda in prepisa svojega kvalifikacijskega lista.

Za vse organe, ki imajo vpogled v kvalifikacijo, je uradna tajnost o njej obvezna.

Upravitelju vpiše kvalifikacijo v kvalifikacijski list okrožni šolski nadzornik.

Proti oceni z nezadostnim redom se učitelj lahko pritoži v roku 14 dni na pokrajinsko šolsko oblast, ki ukaže ponovno inšpekcijo in odredi za to drugo strokovno osebo. Pritožba je dopustna tudi v slučaju, ako smatra učitelj svojo oceno za krivično. Kakor zgoraj, se tudi tu odredi ponovna inšpekcija.

Leto, v katerem je dobil učitelj oceno dela nezadostno, se ne bo računalo za prihodnje periodično povišanje plače, toda ta izguba ne vpliva na kasnejše napredovanje.

Čl. 63. Katera postranska opravila so nezdružljiva z učiteljskim stanom določajo na predlog učiteljskih zborov učiteljske zbornice, pri čemer velja načelo, da se smejo smatrati kot taka le opravila, ki jemljejo ugled ali škodujejo učiteljskemu stanu ter ovirajo šolsko službo.

Čl. 64. Državnim uradnikom se računijo za slučaj vstopa v učiteljsko službo, ako so sicer izpolnili predpisane pogoje, vsa službena leta, dosežena v drugih strokah. Učiteljem, ki preidejo v druge kategorije državne službe, se računa v pokojnino in napredovanje čas, ki so ga prebili v učiteljski službi.

Ves čas, ki so ga prebili učitelji narodnih šol v vojaški službi, se šteje brez prikrajšave v učiteljsko službeno dobo in napredovanje.

Učiteljem, ki so službovali na zasebnih šolah s pravico javnosti, a so sprejeti v stalež državnega učiteljstva, je všteti v pokojnino in napredovanje tudi službena doba na zasebnih šolah.

Čl. 65. Za učiteljske dopuste veljajo isti predpisi kot za državne uradnike in se izvedejo naredbenim potom.

V študijske svrhe se dobe tudi lahko izredni daljši dopusti.

Za ves čas svojega dopusta prejema učitelj polno plačo in ima pravico do posebne podpore, če izkaže, da mu je provzročala nadaljnja izobrazba izredne stroške.

Čl. 66. Višja šolska oblast je upravičena iz službenih ozirov upokojiti vsakogar, ki je dosegel polno službeno dobo, a sam ne prosi za upokojitev.

Čl. 67. Plače, pokojnine, nagrade, stanarino, potnino in selitvene stroške dobivajo učitelji narodnih šol iz državne blagajne.

Učiteljstvu nakazuje njegovo plačo pokrajinska šolska oblast. Ta oblast je tudi odgovorna za hitro nakazovanje in redno plačevanje.

Učitelju narodnih šol pripadajo isti selitveni stroški, kakor drugim uradnikom istega činovnega razreda.

Prehodna določba: Vse dosedaj pridobljene pravice ostanejo prizadetim osebno ohranjene.

Dolžnosti.

Čl. 68. Učitelji narodnih šol so dolžni izvrševati vse zakonite predpise in odredbe šolskih oblasti.

Čl. 69. Kadar se učitelj prvič uvede v službo, se zapriseže kakor ostali državni uradniki.

Učitelja uvede v službo upravitelj.

Čl. 70. Učitelj lahko zapusti učiteljsko službo samo tedaj, ako se njegova odpoved upošteva. V nasprotnem slučaju se mu ne bodo vračunala prejšnja leta, ako zopet nastopi službo. Odpoved se lahko javi na koncu šolskega leta in takrat mora biti upoštevana; odpoved, javljenja v začetku šolskega leta, ni treba, da bi bila upoštevana, toda ako se upošteva, ne more dobiti učitelj tekom leta drugega mesta.

Ako učitelj brez dovoljenja izostane iz svoje službe 7 dni v kraju ali 15 dni izven kraja, ali ako brez zadostne opravičbe ne nastopi nove službe v 15 dneh od dneva nameščenja ali premestitve, se smatra, da je zapustil učiteljsko službo in njegovo mesto se razpiše kot izpraznjeno.

VII. Uprava in nadzorstvo.

Čl. 71. Upravo in nadzorstvo nad narodnimi šolami vrše:

1. a) prosvetni minister z državnim šolskim svetom,
   b) državna učiteljska zbornica;
2. a) pokrajinski šolski svet,
   b) pokrajinska učit. zbornica;
3. a) okrožni šolski nadzornik z okrožnim šolskim svetom,
   b) okrožna učiteljska zbornica;
4. a) šolsko upraviteljstvo,
   b) učiteljski zbor;

Čl. 72. Šolska okrožja in šolski okoliši se ustanavljajo po potrebi brez ozira na politično razdelitev. — Prvi po načelu, da tvori 80—100 razredov eno šolsko okrožje.

Čl. 73. Stanovska učiteljska vprašanja spadajo pred okrožne, pokrajinske in državne učiteljske zbornice. Te so upravna in izvrševalna oblast učiteljskih skupščin.

Čl. 74. 1. a) Državni šolski svet: delokrog državnega šolskega sveta določa ustava in zakonodaja.

b) Državna učiteljska zbornica je najvišja prizivna inštanca proti odločbam pokrajinskih-okrožnih učiteljskih zbornic. Delokrog ji določa državna učiteljska skupščina.

Čl. 75. Državna učiteljska zbornica sestoji:

a) iz 1 stalnega šolskega uradnika-jurista, ki ga imenuje državni šolski svet;

b) iz 1 stalnega uradnika-pedagoga, ki ga imenuje na terno-predlog državne učiteljske skupščine državni šolski svet,

c) zastopniki učiteljstva, voljeni na 6 let od državne učiteljske skupščine, in sicer 1 za otroške vrtce, 2 za osnovne, 1 za strokovno-osnovne (meščanske), 1 za nadaljevalne, 1 za socialno-skrbstvene šole. Urad državne učiteljske zbornice je priklopljen k državnemu šolskemu uradu.

Čl. 76. Vsakih šest let se vrše pod vodstvom predstojnika pedagoško-didaktičnega oddelka v narodno-šolskem in narodno višje-šolskem oddelku naučnega ministrstva skupščine odposlancev pokrajinskih skupščin v svrho sklepanja o vseh državnih, narodnega in narodno višjega šolstva se tičočih vprašanjih. (Državne učiteljske skupščine si izdelujejo svoj lastni gibljivi opravilnik.)

2. Pokrajinski šolski svet in pokrajinska učiteljska zbornica:

a) Pokrajinski šolski svet.

Čl. 77. Šolsko upravo in nadzorstvo v posameznih pokrajinah vrši pokrajinski šolski svet s sedežem v glavnem pokrajinskem mestu.

Člani pokrajinskega šolskega sveta so:

1. predsednik, voljen od srednje-šolskega učiteljstva in potrjen od ministrstva prosvete za dobo 6 let,
2. podpredsednik, voljen od pokrajinske učiteljske skupščine in potrjen od ministrstva prosvete za dobo 6 let; vsakdo more biti voljen samo v 2 zaporednih dobah,
3. administrativni poročevalci pokrajinskega šolskega sveta,
4. pokrajinski šolski nadzorniki za narodne in srednje šole,
5. dva voljena zastopnika srednješolskega učiteljstva (z namestnikoma).
6. štirje voljeni zastopniki (z namestniki) učiteljstva narodnih šol, sorazmerno porazdeljeni na vse kategorije narodnega šolstva,
7. dva profesorja vseučilišča,
8. zastopnik zdravstva, ki ga odpošlje zdravniška zbornica,
9. 1 zastopnik in 1 zastopnica socialnega skrbstva, ki se smatrata kot zastopnika staršev,
10. 1 zastopnik ljudstva, voljen od trgovske-obrtne zbornice in kmetijske družbe.
11. referent za telesno vzgojo, predlagan od osrednje telovadne zveze.

Člane (razen pod 1. in 2.) potrdi prosvetni minister za dobo 3 let.

Pod 1., 2., 3. in 4. označeni člani tvorijo eksekutivni in administrativni urad pokrajinskega šolskega sveta.

Čl. 78. Delokrog pokrajinskega šolskega sveta:

1. rešuje načelna pedagoško-didaktična vprašanja narodnih šol,
2. izvršuje nadzorstvo nad narodnimi šolami, okrožnimi šolskimi nadzorniki in sveti.
3. posveča pažnjo narodni izobrazbi vobče in prosvetno-človekoljubnim zavodom posebe.
4. imenuje, nameša, premešča in upokojuje učitelje narodnih šol ter skrbi za izplačevanje učiteljskih prejemkov,
5. predlaga po zaslišanju učiteljstva prosvetnemu ministru imenovanja okrožnih in pokrajinskih šolskih nadzornikov.
6. sestavlja proračun.
7. skrbi za zidavo, razširjenje in vzdrževanje narodnih šol,
8. skrbi, da se šolski zakoni in naredbe točno izvršujejo,
9. obvešča prosvetnega ministra o upravi in stanju šol in izdaja vsako leto tiskano poročilo o stanju šol.

Poslovnik si določa pokrajinski šolski svet sam.

Čl. 79. Pokrajinska učiteljska zbornica sestoji:

1. iz enega stalnega šolskega uradnika-jurista, ki ga imenuje državni šolski urad,
2. iz enega stalnega uradnika-pedagoga, ki ga imenuje na terno-predlog pokrajinske učiteljske skupščine pokrajinski šolski urad,
3. zastopniki učiteljstva, voljeni na 6 let od pokrajinske učiteljske skupščine, in sicer 1 za otroške vrtce, 2 za osnovne, 1 za strokovno-osnovne (meščanske), 1 za nadaljevalne, 1 za socialnoskrbstvene šole. — Urad pokrajinske učiteljske zbornice je priklopljen pokrajinskemu šolskemu uradu.

Delokrog pokrajinske učiteljske zbornice:

1. posreduje stik učiteljstva s pokrajinskimi šolskimi sveti,
2. daje utemeljena strokovna mnenja o vseh načelnih pedagoško-didaktičnih vprašanjih narodnih šol, o učnih načrtih, knjigah in učilih, vprašanjih uredbe prosvetno-humanih zavodov in narodne izobrazbe,
3. stavlja iniciativne predloge o vprašanjih uredbe in uprave narodnih šol,
4. predlaga ob razpisu učiteljskih služb iz števila kompetentov pokrajinskemu šolskemu svetu učiteljske osebe v imenovanje,
5. sodeluje ob premeščanju in upokojitvi učiteljev narodnih šol,
6. pripravlja učne načrte in knjige narodnih šol,
7. nadzoruje narodne šole v administrativnem oziru po svojem strokovnjaku.

Čl. 80. Okrožni šolski svet sestoji iz:

1. okrožnega šolskega nadzornika kot predsednika,
2. zastopnika okrožnega odbora, voljenega iz tega,
3. treh zastopnikov učiteljstva, voljenih od učiteljstva narodnih šol v okrožju,
4. po tri zastopnike ljudstva, voljeni od avtonomne uprave.
5. zastopnika zdravstva,
6. zastopnika telovadne zveze,
7. skrbstvenega sodnika.

Vsi ti zastopniki so voljeni od tozadevnih okrožnih korporacij; kjer pa teh ni, pošlje kot svojega zastopnika v okrožni šolski svet osrednje zvezno vodstvo iz svojih članov v dotičnem okraju. — Vsak zastopnik ima svojega namestnika, ki se udeležuje sej, kadar je zadržan zastopnik. — V osebnih zadevah učiteljstva glasujejo le okrožni šolski nadzorniki in zastopniki učiteljstva.

Mesta, v katerih je najmanje 80 učiteljev narodnih šol, tvorijo sami zase šolsko okrožje. V tem slučaju vstopi v okrožni šolski svet namesto okrožnega načelnika župan, a namesto okrožnih zastopnikov 5 odbornikov, ki jih izbere mestni občinski svet. — O volitvah in premembah v svetu se obvešča pokrajinski šolski svet.

Podpredsednika in tajnika voli odbor iz svoje srede za leto dni.

Poslovnik si določa okrajni šolski svet sam.

Člani odbora, ki žive izven kraja, kjer se vrše seje, dobivajo iz državne blagajne odškodnino potnih stroškov in dnevnice.

Na seji se morajo izčrpati vse točke dnevnega reda.

Čl. 81. Delokrog okrožnega šolskega sveta, v kolikor ta ni označen na drugih mestih v zakonu:

1. skrb za napredek vseh šol in drugih prosvetnih naprav in zavodov v okraju, posebno pa snovanje in popolnjevanje okrožne učiteljske knjižnice in zapisnik vzornih učil,
2. skrb, da vrše šole svoje dolžnosti po tem zakonu,
3. izvrševanje vsega administrativnega in eksekutivnega šolskega dela v okrožju,
4. potrjevanje položenih računov za potnine članom okrožnega šolskega sveta,
5. potrjevanje sestave in delitve šolskih občin in v tem slučaju odločevanje o razdelitvi šolskega imetja.

Čl. 82. Okrožna učiteljska zbornica. Njeni člani so:

a) stalni šolski uradnik-jurist, ki ga imenuje pokrajinski šolski urad,

b) stalni šolski uradnik-pedagog, ki ga imenuje na predlog okrožne učiteljske skupščine pokrajinski šolski urad,

c) zastopniki učiteljstva, ki jih voli na 3 leta okrajna učiteljska skupščina, in sicer 1 za šolske vrtce, 2 za osnovne, 1 za strokovnoosnovne (meščanske), 1 za nadaljevalne in 1 za socialnoskrbstvene šole.

Delokrog okrožne učiteljske zbornice:

a) posreduje stik učiteljstva z okrožnim šolskim svetom,

b) predlaga učiteljstvo za začasno nameščenje in sestavlja status učiteljstva,

c) nadzoruje šole v administrativnem pogledu po svojem strokovnjaku.

Čl. 83. Upravitelj.

V delokrog upravitelja, v kolikor tega že zakon sam ne določa, spada:

1. dopisovanje šolskih uradov med seboj in z ostalimi oblastmi,
2. poleg svojega učiteljskega posla upravljanje šole in nadziranje reda, pouka in vzgoje,
3. objavljanje naredb šolskih in drugih oblasti ter skrb za njih izpolnitev,
4. uprava šolske imovine,
5. vodstvo dela v učiteljskem zboru,
6. obveščanje nadzornika o celokupnem stanju šole koncem vsakega četrtletja, po potrebi tudi češče.

Čl. 84. Učiteljski zbor.

Vse učiteljstvo ene šole tvori učiteljski zbor.

Predsednik zbora je upravitelj.

Vsak učitelj je dolžan prisostvovati sejam učiteljskega zbora. Upravitelj obvešča okrajnega šolskega nadzornika o delu učiteljskega zbora.

Delokrog učiteljskega zbora določa pokrajinski šolski svet na predlog učiteljske zbornice.

Šolski nadzorniki.

Čl. 85. Vse šole, prosvetne in umetniške naprave upravlja in nadzira ministrstvo po svojih organih, ki so:

1. Pokrajinski šolski nadzorniki
   a) za osnovne in nadaljevalne šole, vadnice in zabavišča,
   b) za strokovne osnovne (meščanske) šole,
   c) pokrajinski šolski nadzornik za deške spretnosti,
   d) pokrajinska šolska nadzornica za dekliške spretnosti.

Število pokrajinskih šolskih nadzornikov se ravna po številu šol in učiteljev, kar se določi s posebno naredbo.

2. Okrožni šolski nadzorniki, za vsako okrožje po eden.

3. Nadzorstvo specialnih šol določa tozadevni opravilnik.

Sedež pokrajinskih šolskih nadzornikov je pri pokr. šol. svetu, sedež okrožnih šolskih nadzornikov se krije s sedežem okrožnih šol. svetov.

Čl. 86. Imenovanje pokrajinskih in okrožnih šol. nadzornikov se izvršuje vedno le na predlog prizadetih učiteljskih zbornic. Nadzorniki se morajo jemati iz vrst onega učiteljstva, za katerega šole so določeni. Zbornice smejo predlagati take, ki so dobri učitelji in so se odlikovali na znanstvenem in prosvetnem polju. Za nadzorniško mesto se zahteva vsaj 20 letna službena doba. Nadzornik, ki je dopolnil zakonito število službenih let, ne more biti več nadzornik.

Pokrajinski in okrožni šol. nadzorniki so začasni in stalni. Stalnim šol. nadzornikom se imenujejo začasni pokr. šol. nadzorniki po 4, začasni okrožni šol. nadzorniki po 3 letih nadzorniške službe, če so se v svojem začasnem službovanju izkazali sposobnim.

Čl. 87. Za svoje opravilo prejemajo nadzorniki poleg plače kot učitelji letno doklado in sicer opravilnino in potnino, katerih višina se določi naredbenim potem. Opravilnina se računa v pokojnino.

Čl. 88. Za izvrševanje administrativnih in pedagoško-didaktičnih poslov se pokrajinskemu šol. nadzorniku dodeljuje potrebno število učiteljev in okrožnih šol. nadzornikov.

Vsakemu okrožnemu šol. nadzorniku se dodeli potrebno število pisarniškega osobja.

Čl. 89. V kolikor delokrog okrožn. šol. nadzornika še ni določen v tem zakonu, mu še pripada:

1. Administrativno nadzorstvo nad vsemi narodnimi šolami v njegovem okrožju, strokovno in instruktivno nadzorstvo nad vsemi zabaviščl, osnovnimi in nadaljevalnimi šolami in nad vsemi podjetji za narodno prosveto v okrožju.

2. Skrbeti mora za izvršitev zakonov in naredb viš. šol. oblasti ter predlagati pokr. šol. svetu polletna poročila o stanju šol v svojem okraju in nasvete o izboljšanju omenjenega stanja.

Čl. 90. Za pokrajinske in okrožne šol. nadzornike se sklicujejo najmanj enkrat na leto nadzorniške seje, kjer se nadzorniki posvetujejo o vprašanjih, ki jim jih predloži šol. oblast, ali učit. zbornice, ali jih stavijo sami na dnevni red. Sklepe teh sej izvršuje pokrajinska šol. oblast skupno s pokr. učit. zbornico.

Učiteljske skupščine.

Čl. 91. Učiteljske skupščine so:
a) državne,
b) pokrajinske,
c) okrožne,
d) domače.

Vrše se:
a) Državne, vsakih 6 let,
b) pokrajinske, vsaka 3 leta,
c) okrožne, vsako leto enkrat,
d) domače, redno vsak mesec.

Domače skupščine so lahko tudi izredne ter naj se vrše, kadar se zdi šol. upravitelju samemu nujno potrebno, ali kadar jih predlaga ena tretjina zbora ter pismeno predloži razloge in označi dnevni red.

Čl. 92. Državne učiteljske skupščine so skupščine odposlancev pokrajinskih skupščin v svrho pogovarjanja o vseh šolstva se tičočih vprašanjih. V njih se volijo tudi člani državne učiteljske zbornice.

Čl. 93. Pokrajinske učiteljske skupščine so skupščine odposlancev okrožnih učit. skupščin. Naloga pokr. očit. skupščin je posvetovanje in sklepanje o sredstvih za povzdigo šolstva v območju pokr. šol. sveta, prireditev učnih načrtov, šolsk. in učnega reda v mejah zakonov, odobritev učnih knjig, stavljanje predlogov za zakonito ureditev vseh zadev, ki se tičejo narodnega šolstva in učiteljstva.

Razen tega volijo člane v pokraj. učit. zbornico ter odposlance v državno učiteljsko skupščino. Načeloma pride na vsakih 20 članov pokrajinske učit. skupščine po 1 odposlanec za državno učiteljsko skupščino; število pod 20 do 8 velja za 20.

Čl. 94. Okrožne učit. skupščine. Naloga teh skupščin je, da se posvetujejo o stanju narodnega osnovnega šolstva ter iščejo pota za njegov nadaljnji razvoj in napredek, oziraje se na lokalne potrebe, gospodarske, kulturne in družabne razmere sploh.

Na teh skupčinah, ki so nanje dolžni priti vsi učitelji v okrožju, se vrše tudi volitve učiteljskih zastopnikov v okrožni šolski svet, članov v okrožno učiteljsko zbornico ter odposlancev k pokrajinskim učit. skupščinam. Načeloma pride na vsakih 30 učnih oseb 1 odposlanec za pokrajinsko učiteljsko skupščino; število pod 30 do 15 velja za 30.

Čl. 95. Vse skupščine volijo predsednika. Dnevni red določa učiteljska zbornica. Šolski nadzorniki so v skupščinah poročevalci za stanje šolstva, in sicer okrožni za okrožje, pokrajinski za pokrajino in odposlanec ministrstva za stanje šolstva v državi.

Sklepi okrožnih, pokrajinskih in državnih skupščin služijo šolskim oblastem kot podlaga za času primerni razvoj narodnega šolstva. Povračilo stroškov in dnevnina obveznih udeležencev teh skupščin se uredi tako, da odgovarjajo dnevninam in potninam državnih uradnikov istega činovnega razreda.

Končna določba: Kjer je v zakonu govor o učiteljih, velja to enako za učitelje in učiteljice.

VIII. Učiteljska izobrazba.

A. Učiteljišča.

Čl. 96. Dokler ni podlaga višjim razredom srednje šole enotna nižja srednja šola, ko prevzame ta učiteljsko izobrazbo diferencirani pedagoški oddelek višjega srednjega šolstva in vseučilišče, ima samostojno učiteljišče 5 letnikov in nudi gojencem (gojenkam) popolno teoretično in praktično izobrazbo za pouk na osnovnih šolah.

Vstop na vseučilišče je vsakemu absolventu učiteljišča prost.

Čl. 97. V I. letnik učiteljišča vstopajo dijaki, ki z uspehom dovrše 4 razrede srednje šole, oziroma štirirazredno strokovno osnovno (meščansko) šolo.

Otvarjanje šol, v katerih naj se učenci pripravljajo samo za učiteljišča, ni dopustno.

V I. tečaj (letnik) se sprejme največ 35 gojencev (gojenk). Če jih je več, se otvori vzporednica. Nesposobnim gojencem (gojenkam) zabrani po I. tečaju lahko učiteljski zbor nadaljnji šolski obisk. V višjih letnikih (tečajih) se odpro vzporednice že, ako presega število gojencev (gojenk) 30.

Čl. 98. Učni predmeti so:
verouk;
pedagogika: vzgojeslovje in dušeslovje tudi z ozirom na abnormalnost, logika z ozirom na pedagogiko, didaktika in zgodovina vzgoje ter pouka; pedagoška praksa z ozirom na mladinsko skrbstvo; (dušeslovje s posebnim ozirom na mladinoslovje);
metodika in praksa pouka;
učni jezik (slovenščina in srbohrvaščina);
en tuj jezik (po krajevnih razmerah);
zemljepisje z geologijo;
zgodovina in ustavoznanstvo (sociologija);
matematika s knjigovodstvom;
prirodopisje z vajami;
fizika in kemija z vajami;
nauk o zdravju in zdravstvena pedagogika;
prostoročno risanje;
geometrijsko risanje;
lepopisje;
stenografija;
telovadba in druge telesne vaje;
petje, relativno obvezno cerkveno petje in glasba.

Na moških učiteljiščih razentega kmetijstvo z narodnim gospodarstvom in moška ročna dela; na ženskih učiteljiščih gospodinjstvo z vrtnarstvom, o kuhi, ženska ročna dela ter higiena dojenca s praktičnimi vajami v otroški bolnici.

Neobvezno: učenje živih tujih jezikov, pouk v strojepisju in dr.

Pouk v neobveznih predmetih in v specialnih strokah vodijo proti posebni nagradi le tozadevni strokovnjaki.

Čl. 99. Splošna izobrazba, ki se dobiva na učiteljišču, je enaka splošni izobrazbi, ki jo nudijo višji razredi srednjih šol (gimnazij, realk, realnih gimnazij).

Čl. 100. Praktično izobrazbo dobivajo gojenci (gojenke) v prvi vrsti na vadnicah. Vadnica je del učiteljišča. Vadnice so enake petim samostojnim letnikom osnovne šole. Razredi naj štejejo le do 30 otrok. Hospitacije in poizkusi kandidatov (kandidatinj) se vrše tudi na drugih osnovnih (meščanskih) šolah.

Z učiteljišči so združeni tudi otroški vrtci in tvorijo njihov organični del.

Čl. 101. Absolventi drugih srednjih šol se morejo smatrati, da so dovršili učiteljišče, ako se eno leto vadijo na učiteljišču in prisostvujejo pedagogiki.

Iz petega ali šestega razreda srednjih šol se morejo sprejemati dijaki v II. ali v III. letnik (tečaj) na temelju diferencialnega izpita.

Izobrazba na učiteljiščih se zaključuje na isti način kot na drugih srednjih šolah.

Čl. 102. Vsak učitelj se smatra po dveh (treh) letih zadovoljivega službovanja za usposobljenega. Izkaz usposobljenja izdaja okrajni šol. nadzornik.

Čl. 103. Pripravi za usposobljenost na strokovnoosnovnih (meščanskih) šolah služijo dveletni vseučiliški tečaji, ki jih posečajo od šolske oblasti izbrani učitelji, usposobljeni za osnovne šole.

Izpite polagajo lahko tudi učitelji, usposobljeni za osnovne šole, kot privatisti.

Prehodna določba. Dokler niso urejeni ti tečaji, se more doseči usposobljenost za strok.-osn. (mešč.) šole po najmanj 5 letnem službovanju s posebnim izpitom. Priprava na izpit se vrši tudi v posebnih tečajih na učiteljiščih. Obseg snovi za tečaje in izpite določajo posebni predpisi, kjer naj se upošteva, da se razen občih predmetov kandidatom nudi prilika, da dosežejo usposobljenje za poučevanje strokovnih predmetov, s katerimi se bodo odlikovale strokovnoosnovne (meščanske) šole po svoji smeri (trgovski, kmetijski, tehniški itd.)

V dobi obiskovanja tečajev se kandidati urijo v praktičnem šolskem delu na strokovni-osnovni (meščanski) šoli kot vadnici.

Obiskovalci tečajev morajo na koncu vsakega semestra polagati izpite iz predelane tvarine (v obliki kolokvija).

K izpitu se pripuščajo razen kandidatov, ki bi izvršili tečaj in ki so v tem času na seminarski način delovali praktično v zbirkah ali izdelovali pismene naloge, tudi privatisti z isto predizobrazbo. Izobrazba na teh tečajih se zaključuje kakor običajno na vseučiliščih.

Čl. 104. Na ženskih učiteljiščih naj se otvorijo industrialni tečaji, v katerih se vzgajajo in izobražujejo bodoče učiteljice ženskih ročnih del.

V osnovi teh tečajev je treba upoštevati poleg vseh panog ženskih ročni del tudi umetno in oblačilno obrt, strokovno in krojno risanje ter pouk v gospodinjstvu v polnem obsegu. Tečaji morajo trajati najmanj dve leti.

Čl. 105. Podrobnejša določila o organizaciji učiteljske izobrazbe se izdajo naredbenim potom; normalne učne načrte, kakor tudi šolski in učni red za učiteljišča izdelajo strokovnjaki, vzeti iz vrst učiteljskega zbora teh šol.

Čl. 106. Vsa učiteljišča so državni zavodi, vsak zavod pod lastnim vodstvom.

Učiteljski zbor tvorijo učitelji, ki so dovršili vseučilišče in z uspehom obiskovali eno leto pedagoški seminar.

Pri vsakem učiteljišču se po možnosti osnuje dobro urejen internat, dijaški dom ali jedilnica.

B. Nadaljnja učiteljska izobrazba.

Čl. 107. V svrho nadaljnje učiteljske izobrazbe ima vsaka narodna šola svojo priročno učiteljsko knjižnico.

V vsakem šolskem okrožju se ustanove okrožne učiteljske knjižnice in po možnosti okrožni pedagoški muzeji, katerih uprava se poveri odseku, ki ga izvoli okrožna učiteljska skupščina.

V območju pokrajinskega šol. sveta se osnuje osrednja znanstvena knjižnica in pedagoški muzej za svobodno uporabo učiteljstva narodnih šol. Njuna uprava se poveri odseku, ki ga izvoli pokrajinska učiteljska skupščina. S to osrednjo knjižnico so okrožne knjižnice v trajni zvezi. Kjer so velike pedagoške knjižnice in muzeji že osnovani od države ali od drugih korporacij, se njihovo delovanje podpira z rednimi državnimi subvencijami.

V svrho nadaljne učiteljske izobrazbe v pouku in v vzgoji prirejajo šolske oblasti redne tečaje na vseučiliščih in na drugih višjih zavodih.

Obisk teh tečajev je brezplačen in zvezan z primernimi subvencijami.

Za nadaljno izobrazbo učiteljstva na kmetijskih, obrtnih in na trgovskih nadaljevalnicah se ustanove brezplačni in subvencionirani učiteljski tečaji na vzgledno urejenih poljedelskih, obrtnih in trgovskih šolah.

Čl. 108. Nadaljni učiteljski izobrazbi služijo še naslednje naprave in uredbe:

a) pedagoške akademije in vseučiliški pedagoški seminarji kot učni in raziskovalni zavodi za človeški telesni in duševni razvoj. Kjer je le mogoče, se s temi zavodi združijo osrednje pedagoške knjižnice;

b) obisk drugih visokih šol, ki se njih predavanja in seminarji po potrebi razširijo s primernimi dopolnitvami vseučiliških oddelkov z ozirom na splošno in stanovsko učiteljsko izobrazbo;

c) s temi oddelki (b) združeno se ustanove vzgledne šole, obsegajoče vse kategorije od otroškega vrtca do vštevši srednjo šolo v svrho poglobitve stanovske učiteljske izobrazbe vseh šolskih kategorij;

č) učne osebe, ki sodelujejo pri nadaljni učiteljski izobrazbi, prejemajo za svoje sodelovanje od države posebne nagrade;

d) vsak učitelj dobi po 5. letih praktičnega poučevanja dvomesečne dopuste v svrho študij;

e) posebno nadarjeni učitelji dobe večkratne študijske dopuste in študijske podpore;

f) v svrho skupnih poučnih potovanj se izdajajo državne podpore;

g) v poučne svrhe se odredi za učitelje prosta vožnja po železnicah in parnikih.

Čl. 109. Podrobnejše odredbe z ozirom na nadaljno učiteljsko izobrazbo se izdajo tudi še naredbenim potom.

Končna določba: Kjer je v zakonu govor o učiteljiščih, velja to za moška in ženska učiteljišča.

Pripombe k gorenjemu načrtu.

Uvod.

V 38. štev. lanskega „Učit. Tov." je izšel v posebni prilogi „Načrt zakona o narodnih šolah za kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev", izdelan od „Prosvetnega odbora" v Beogradu. Na poziv „Zavezine" delegacije se je pečalo s tem načrtom slovensko učiteljstvo v svojih okrajnih društvih ter po vestnem prerešetavanju pošiljalo „Zavezi" svoje izpreminjevalne predloge. Permanentni „Zavezin" odsek za preustrojitev šolstva je v večih sejah obravnaval te predloge in končno sestavil načrt, ki ga prinašamo danes. Marsikatero učiteljsko društvo, marsikateri slovenski učitelj, ki je sam doprinašal svoje predloge, bo morebiti razočaran, da je sklenil odsek uprav nasprotno od tega, kar se je predlagalo. V pomirjenje je treba povedati, da je zastopal odsek tudi pri tej novi redakciji ono načelno stališče, ki ga je zavzemal že pri „Načrtu preustrojitve šolstva in narodne vzgoje", izdanem v februarju 1919. Načrt „Prosv. odbora" v Beogradu, ki je vobče upošteval le razne dosedanje dejanjske šolske razmere, je narekoval pri sestavi novega načrta upoštevanje tudi teh razmer; storili smo to, v kolikor smo smeli storiti, ne da bi odnehali od svojega načelnega stališča.

Tudi sedaj, ko pričobčujemo ta načrt, se zavedamo, da to ni načrt za šolski zakon, kakor si ga želimo. To je za oni šolski zakon, skupen za vse šolstvo, kakršnega terjamo, da bodi zaradi tega, ker mora biti vse narodno šolstvo enotna narodno-vzgojna in izobraževalna naprava. To bi moral skupni šolski zakon za vse šolstvo kazati že na zunaj. Dasi tedaj stojimo na stališču skupnega šolskega zakona, v katerem bi osobito radi poudarili idejo enotne nižje srednje šole, smo tudi v svojem novem zakonskem načrtu obravnavali od tega zakona le tisti del, katerega izvršitev v prvi vrsti pripada delokrogu učiteljstva, združenega v „Zavezi", torej le šolstvo, ki ga zajema načrt „Prosv. odbora" pod ime „narodno šolstvo", to je otroška zabavišča, osnovno, strokovnoosnovno (meščansko)* in nadaljevalno šolo, stališče učiteljstva teh šol in njegovo izobrazbo, kakor tudi urade, ki upravijajo in vodijo te šole. Razentega smo prevzeli v načrt še skrbstveno-socialne šole in zavode, kjer naj se vzgaja mladina, ki zaradi svoje abnormalitete ne more uspevati v obči šoli. To šolstvo si danes lasti socialno ministrstvo; če je v našem šolskem načrtu, je to zato, ker stojimo na stališču, da vse šolstvo, bodisi tega ali onega tipa, spada pod enotno upravo ,če hočemo, da enotno služi svojemu skupnemu namenu.

* Sedanji „meščanski" šoli pušča „Prosv. odb." to ime, dasi je to le prav ponesrečen prevod danes že tudi neizrazitega nemškega „Bürgerschule". V svojem načrtu jo nazivamo „strokovno-osnovno", kakor je to določila anketa viš. šol. sveta ljubljanskega v l. 1919., ker to ime res izraža njeno bistvo, da hoče namreč podati osnovo za praktično strokovno izobrazbo. Zaradi umevanja pristavljamo v ( ) „meščanska".

Načela.

Preden preidemo s svojimi opazkami na ta svoj delni načrt, omenjamo še glavna načela, ki jih zastopamo pri sestavi šolskega zakona.

1. **Zakonova oblika.** Tudi od delnega državnega šolskega zakona zahtevamo, da dá podlago za izenačenje vsega šolstva v državi. Izenačenje seveda ni uniformiranost, ker ta je sterilna ter napredka in razvoja nezmožna. Zato si ne bomo mislili šole zaradi zakona povsod tako enake, da bi n. pr. učitelj v Srbiji pod docela drugačnimi narodnogospodarskimi razmerami moral učiti deco prav tisto in samo tisto kakor učitelj v Sloveniji, kjer bo moral zopet biti pouk n. pr. na Gorenjskem drug kakor v Slovenskih Goricah itd. **Šolsko delo kot tako je notranje polje prostega duševnega dela, uravnavajo ga le krajevne in prosvetne razmere, a ostane nevezano vsled zakona in naredeb.**

Isto kakor s poukom je z vzgojo, za katero zakon pač lahko predpiše splošno smernico s tem, da označi v šolskem smotru narodnostno, versko ali drugačno vzgojo, ne more pa v tem oziru postaviti vsega šolstva do skrajnosti na isto merilo.

Skratka: nemogoče je vse šolstvo potisniti v isti klobuk, ker bi bilo tu premalo prostora za šolski razvoj, kakršen je potreben zaradi razvoja naroda in njegovih gospodarskih in prosvetnih razmer.

Tedaj tudi enotni šolski, kakor noben zakon ne sme vsega odločati sam, nego mora pripuščati svobodo, da v njegovem okviru odločajo v posameznih, na razmere se obračajočih slučajih tudi šolske oblasti, šolski zastopi, učiteljski zbori in posamezni učitelj. **Popolnoma svobodno mora pustiti notranjost duševnega šolskega dela, urediti pa mora okvir zunanjosti.** Za pouk n. pr. se pač lahko predpisuje, kaj naj se uči, svoboda pa mora biti dana za „kako", ki se ureja le z občimi smernicami. A tudi ta ureditev mora biti taka, da ne stoji v nasprotju s priznanimi znanstvenimi načeli, ki so merodajna za notranje šolsko delo.

Zakon mora napraviti mejo in ograjo, ki brani in ščiti, nareja jarke, preko katerih prehud prenapetež ne more, ter postavlja kantonske kamene in kažipote. Predvsem mora urediti pojme „moje", „tvoje", ustvariti gmotne in pravne temelje zunanjih šolskih okoliščin, imenovati sodelavce in jim povedati, kaj morajo v svoji službi vršiti. Življenju v šoli, vzgojnemu in učnemu delu, pripravlja zakon varen in urejen prostor, preskrbuje delavcu v šoli njegovo pravico, njegov kruh, ga čuva znotraj ter mu dovoljuje prosto gibanje napram zunanjim motenjem. In nič več. Kakršnegakoli vpliva od zunaj na znotraj, vpliva na vzgojno in učno delo v šoli, pa ne sme zakon dovoljevati nikomur razen tistim, ki jih sama za to določi in ki so po svojem zvanju zmožni presojati in nositi posledice tega vpliva.

Iz tega, da smo za zakon odločili pravzaprav le malo snovi in še to v najširšem obsegu, je razvidno, da priporočamo za novi šolski zakon le **okvirni zakon,** ograjen prostor, primeren za svobodno kretanje. Zakoni, ki obravnavajo preveč podrobnosti, navadno niso najboljši: presojevalec slučajev po razmerah je z zakonom pretesno vezan in mu je vzeta možnost lastnega presodka. A omenjeno svobodno kretanje v okviru zakona sme biti po besedilu zakona le tako, da je vsaka nepostavnost izključena: **Zakon mora biti točen in jasen ter ne sme dopuščati nikake dvoumnosti.** Biti mora tedaj tak, da izravnava razmere; če časih hipoma celo ovira razvoj, kar je pri mnogostranskem nasprotstvu do šole tudi mogoče, pa mora dovoljevati, da šoli prijazni činitelji z njim samim izsilijo napredek.

2. **Zakonova vsebina.** Po svoji vsebini mora biti zakon **socialen** in **demokratski:** socialen zaradi vzgojnega in vsestranskoizobraževalnega namena šolstva, demokratski zaradi ureditve šolstva na znotraj in na zunaj.

3. **Ureditev šolstva v zakonu.** Pri šolski ureditvi se moramo odločiti od dvojih načel za eno: ali centralizacija ali decentralizacija šolske uprave.

Demokratično urejena država bi si šolstvo morala decentralizirati ter tudi njemu dopuščati, da ima glavno oporo v najskrajnejše izvedenem demokratizmu. To pa je mogoče le tam, kjer je šolstvo dovolj razvito, da prenese tako upravo in pa, kjer so narodni interesi povsem na strani šolstva. Da pri nas ni ne prvo ne drugo, nam pove pogled po šolstvu v državi. Zato ne smemo iz kake ideologije z decentralizacijo dopuščati najskrajnejšo sredobežnost; stremiti moramo temveč po krepki hrbtenici in ta bodi državna avtoriteta. To bi bila skrajna centralizacija, ki pa bi bila zopet največja nevarnost, da v birokratizmu okosteni šolstvo. Da pridemo tej nevarnosti v okom, mora centralizirano šolstvo prevzeti v se avtonomne (pokrajinske, okrožne) šolske zastope; čim postanejo narodovi interesi istovetni s šolskimi, bomo prvi, ki bomo zahtevali državno avtonomno upravo z lastnim državnim šolskim parlamentom. Dokler pa šolstvo v svojem razvoju ne doseže gotove stopnje enotnosti pa smo za to, da se dá državi šola, ki se avtonomno ureja po različnih krajevnih prilikah.

Ločitev šolstva od politične uprave in avtonomija šolstva je temeljni princip, ki se zrcali v vsem zakonskem načrtu. Poleg tega idejna centralizacija in administrativna decentralizacija, ki dobi z avtonomijo svoj razmah.

4. **Šolska vzgoja v zakonu.** Namen šole je vzgoja in pouk. Vzgojo mora dati šola tako, kakršno zahtevajo interesi one družbe, za katero otroka vzgaja, v prvi vrsti pa nravstveno. V drugi vrsti je narodnostna in socialna vzgoja. Temelj za drugi dve je znan, za prvo pa je treba, da se izjavimo točneje.

Pred očmi je treba imeti, da sloni pri našem slovenskem plemenu nravstvenost vobče na verstvu; trdimo pa, da te vzgoje cerkev nima sama v rokah, zato ji tudi ne priznavamo izključne vzgojne pravice, pač pa pravico za sodelovanje pri vzgoji, in to ji mora dati tudi zakon, ker mora pripuščati svobodo na vse strani. Šola namreč le v svobodi lahko doseže svoj vzgojni namen. Le v svoji lastni svobodi lahko računi na to, da ji pri njenem vzgojnem delu lahko pomagajo starši otrok, cerkev, javnost in država. In le v svoji lastni svobodi sme pričakovati uspehov, ker si njena vzgoja ne bo nasprotovala z vzgojo doma, ne z vzgojo v cerkvi in ne z ono v javnosti; a tudi le v lastni svobodi bo lahko poravnavala preostra nasprotstva med vzgojo doma in vzgojo katerekoli druge strani.

Ravno zaradi te vsestranske svobode sme zakon verski pouk izročiti le cerkvi, ne more pa siliti nikogar drugega k sodelovanju bodisi pri pouku, bodisi pri verski vzgoji.

Ker pa zahtevamo tudi, da vse šolstvo vzdržuje država, mora biti šola tudi zaradi državne avtoritete nad konfesijami.

Ko smo tako pregledali glavne zahteve, ki jih imamo do zakona kot takega, opozorimo lahko še na bistvo in pomen nekaterih poglavitnejših **razločkov med našim dosedanjim šolstvom in** med gorenjim zakonskim načrtom, primerjaje tega z načrtom „Prosv. odbora".

Šolska obveznost bodi vseskoz **osemletna.** „Tolmač" k načrtu „Prosv. odb." pravi, da bi bilo „idealno, da se osemletni obisk redne vsakdanje šole uvede po vsem našem državnem teritoriju", a da se to „iz različnih, naposled iz ekonomskih razlogov še dolgo ne bo moglo doseči." Tudi naš načrt upošteva te razloge, a oni „dolgo" se zapira s prehodno določbo, tako da za Slovenijo ne bi bilo nevarnosti, da bi se mogla osemletna šolska obveznost zniževati. Iz istega upoštevanja različnih razlogov smo dopuščali prehodno določbo tudi še na nekaterih drugih mestih v načrtu.

Nadaljevalne šole, ki jih hoče „Prosv. odb." uvesti kot dopolnilo za osemletno šolsko obveznost, postavljamo na stališče, ki je za nje pravilno. Prevzeti morajo strokovni življenjski pouk, ki ga osnovni šoli ne moremo naprtiti deloma ne zaradi njenega obče izobraževalnega namena, deloma ker so njeni gojenci zanj še nesposobni. Šele v letih, ko zapusti otrok osnovno šolo, postane sposoben in zrel za strokovno izobrazbo. Ta se mora naslanjati docela na življenje in mora upoštevati **mestne** (obrtne in trgovske) ter **podeželske** (kmetiške) razmere. Zato moramo imeti dvovrstne nadaljevalne šole: mestno, ki naj poglobi in razširi delo današnjih obrtno in trgovsko nadaljevalnih šol, in podeželsko, ki bi upoštevala poljedelstvo in živinorejo, vrtnarstvo i. pod. Nadaljevalna šola naj bi sicer tvorila vez med šolo in življenjem vsaj do dovršenega 17. leta; iz ekonomskih ozirov bi to ne bilo lahko izvedljivo, zato terja naš načrt, da bodi podeželska nadaljevalna šola vsaj eno leto obvezna za vsakogar, ki se posveti kmetskemu poklicu. Pozimi bi se poučevalo kake tri dni na teden, poleti bi se v gotovih dobah vadila vsa različna dela umnega gospodarstva. Pouk bi se vršil v prvi vrsti na zgledno urejenih posestvih. — Obrtno ali trgovsko nadaljevalna šola mora biti obvezna za vsakega vajenca, dokler ne postane pomočnik. A